

DE NAAM EN DE STAM VAN HET WERKWOORD

1. DE NAAM VAN HET WERKWOORD of NOEMVORM

- vallen, staan, liggen, lopen, zingen, slapen, spreken, gaan, enz. Wat valt er op?

De naam van het werkwoord eindigt altijd op een –n.

Meestal zijn de laatste twee letters –en.

Deze vorm van het werkwoord noemen we de NAAM van het werkwoord of de NOEMVORM: zo NOEMEN we het werkwoord.

Een kleine uitweiding over het correcte gebruik van het werkwoord noemen is hier op zijn plaats.

Hoe noemen we het werkwoord? (bijvoorbeeld) Spelen.

Hoe heet het werkwoord? Spelen.

Wat is het verschil tussen beide vragen?

In de 4e en 5e klas gebruiken we bij voorkeur de benaming NOEMVORM.

In de 6e klas kunnen we – na de geschiedenisperiode, waarin de Romeinen en de middeleeuwen aan bod kwamen – ook de term INFINITIEF gebruiken. Infinitief komt van het Latijnse infinitivus en betekent ‘onbepaald’. Dit wil zeggen: de vorm van het werkwoord is niet vervoegd, er is geen bepaalde persoon bij betrokken.

- De naam van het werkwoord zegt wat we kunnen doen of wat we zijn of wat er is.

- Dit kun je in een rijmgedicht zeggen:

Het werkwoord zegt ons wat we doen

of wat we zijn of wat er is.

Je hebt het dus ook steeds vandoen,

in elke zin vind je 't gewis.

- Hoe vind je de noemvorm?

- door er bijvoorbeeld het werkwoord KUNNEN voor te zetten:

Ik kan staan, ik kan liggen, ik kan spreken Staan, liggen en spreken zijn in deze combinatie niet vervoegd en zijn dus de noemvorm.

- door er WE ZIJN AAN HET voor te zetten (IK BEN AAN HET)

We zijn aan het dansen, we zijn aan het leren Dansen en leren zijn in deze combinatie niet vervoegd. Het zijn dus noemvormen.

- door er IK WIL GRAAG voor te zetten.

- door er IK GA voor te zetten.

- en zo zijn er nog andere mogelijkheden.

Zo kun je de kinderen een reeks noemvormen laten zoeken door hen te vragen: WAT KUN JE ALLEMAAL? Maar je kunt ook specifieke noemvormen vragen door bijvoorbeeld dit:

Wat kunnen de vogels? Vogels kunnen

Wat kunnen de vissen? Vissen kunnen

Wat kunnen baby's? Baby's kunnen

Wat kan je moeder?

Wat kan een dinosaurus?

De kinderen maken diverse rijen van werkwoorden en stellen dan vast dat inderdaad alle werkwoorden eindigen op –en, behalve de werkwoorden staan, gaan en afgeleiden ervan, en het werkwoord zijn. Ook het werkwoord doen eindigt op –n (al lijkt het wel dat de noemvorm ervan ook op –en eindigt).

2. DE STAM VAN HET WERKWOORD

Een werkwoord is een zeer beweeglijk woord. Je kan er allerlei zaken aanplakken zowel vooraan als achteraan. Maar één stuk van het werkwoord blijft altijd hetzelfde: de STAM.

Maak een mooie bordtekening van een boomstam die op de grond ligt.

Links aan de boomstam enkele wortels.

Rechts aan de boomstam enkele takken.

We nemen het werkwoord WERKEN als voorbeeld.

WERK is de stam

Rechts van de stam zijn de takken van de boom, elke tak stelt een andere uitgang van het werkwoord voor.

Zo krijg je: WERKt, WERKte, WERKen, WERKend maar ook WERKten ...

Links van de stam heb je de wortels van de boom. Elke wortel stelt een ander voorvoegsel voor.

Zo krijg je: beWERK, verWERK, afWERK, inWERK, uitWERK. Sommige van deze woorden klinken niet zo goed. Afwerk is zo'n woord bijvoorbeeld. Dat woord vraagt om een verlenging, en zulke verlenging kunnen we verkrijgen door de takken van de boom erbij te halen.

Zo krijg je: afWERKen.

En dan kun je alle mogelijke combinaties maken:

afWERKen, afWERKEND, afWERKt, afWERKte

uitWERKt, uitWERKEN enz.....
inWERKen, inWERKEND, enz...

Als er op de wortels ook nog ergens GE staat, dan moet je een bepaalde tak erbij halen om een begrijpelijk woord te vormen. Je krijgt dan: GE-WERK-T

Wat valt er op?

DE STAM BLIJFT ALTIJD DEZELFDE. De stam verandert niet.

Hoe maak je nu, vertrekkend van de stam, de noemvorm van een werkwoord?

Door de STAM + EN te nemen. **NOEMVORM = STAM + EN**

Stam = WERK

Noemvorm = WERK + EN = WERKEN.

Hoe maak je de stam als je de noemvorm kent?

Door de –EN te verwijderen (de tak met –EN afzagen). **STAM = NOEMVORM – EN**

De kinderen krijgen nu van een aantal werkwoorden de STAM en maken er de noemvorm van:

Hang => hangen enz.

Eerst een aantal werkwoorden waarbij er geen spelprobleem optreedt.

Dan een aantal werkwoorden waarbij wél een spelprobleem optreedt.

De stam is LOOP de noemvorm is LOOP + EN, dus LOOPEN? Ja, maar als we de stam opschrijven moeten we de noemvorm aan de spelling aanpassen; die wordt dus LOPEN (met één O).

De stam is LEES. De noemvorm is dan LEES + EN, dus LEESEN? Ja, maar als we de stam opschrijven moeten we de noemvorm aan de spelling aanpassen. Die wordt dus LESEN. Dit is nog niet correct want we zeggen leZen. Dus moeten we de s nog veranderen in Z en wordt de noemvorm dus LEZEN.

Dan de omgekeerde weg: van noemvorm naar stam.

De kinderen krijgen een aantal noemvormen en schrijven de stam erachter. Eerst zonder aanpassing aan de spelling, daarna met aanpassing aan de spelling, als dat nodig is.

Bijvoorbeeld:

SPRINGEN - SPRING

DANSEN – DANS

STERVEN – STERV – STERF (waarom? Er kan in het Nederlands geen V op het einde van een woord staan)

LEZEN – LEZ – LEEZ – LEES (waarom? Er kan in het Nederlands geen Z op het einde van een woord staan en de E-klank in LEES is lang, dus twee E's, want in een gesloten lettergreep schrijven we 2 klinkers voor een lange klank. Waarom mag de stam niet LEZ blijven? Omdat we – als we het zuiver auditief doen – en de uitgang –EN weglaten, we toch duidelijk een lange 'E' horen. Zo ook voor de laatste letter. We horen geen Z maar een S.

Bij deze opgaven mogen de kinderen dus uitzonderlijk eerst de foutieve schrijfwijze noteren, maar de correcte schrijfwijze moet er onmiddellijk op volgen.

Meestal laat men de stam van een werkwoord zoeken door de noemvorm te nemen en dan te vervoegen met ik. Dus zo: LACHEN - ik LACH. Dit levert wel de stam op, maar is toch niet correct, want als je dan later vraagt: hoe vorm je de eerste persoon enkelvoud in de o.t.t.? Dan antwoordt men: ik + stam. Zo krijg je een cirkelredenering.

De kinderen moeten absoluut leren dat de stam gelijk is aan de noemvorm min de uitgang EN (of N). Dit is ook noodzakelijk om later inzicht te krijgen in het bepalen van de eindletter van het voltooid deelwoord van de zwakke werkwoorden. Denk aan de regel van 'T KoFSCHiP of FoKSCHaaP of aCH STijFKoP. Natuurlijk hoor je in de o.v.t. ook wel of er een d of t als eindletter optreedt bij een voltooid deelwoord, maar dat is geen verklaring, het is slechts een hulpmiddel.